

Bezdůvodné obohacení

Jestliže na základě povinnosti uložené pravomocným rozhodnutím soudu, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, žalovaný plnil na neexistující dluh, pak žalobci vzniká bezdůvodné obohacení, a to okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno. Tímto okamžikem též začíná běh promlčecí doby k uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení (§ 107 obč. zák.). Na hmotněprávních vztazích mezi účastníky však nic nemění ani to, že žalobce poté, co pravomocné rozhodnutí bylo zrušeno, vezme žalobu zpět, ani to, že v řízení pokračuje.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 31 Cdo 3309/2011, ze dne 23.4.2014)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v v právní věci žalobce Dipl. Ing. J. K., zastoupeného Mgr. Ing. T.V., advokátem, se sídlem v P., proti žalovaným 1/ JUDr. J.P., advokátu, se sídlem v P., jako správci konkursní podstaty úpadkyně V. - OPTIK s. r. o., a 2/ J. V., zastoupenému Mgr. M. Z., advokátem, se sídlem v H.K., o určení pravosti pohledávky, vedené u Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích pod sp. zn. 44 Cm 20/2008, o dovolání žalobce proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 3. března 2011, č. j. 10 Cmo 176/2010-135, tak, že rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3. března 2011, č. j. 10 Cmo 176/2010-135, se v části výroku pod bodem I., ve které byl změněn rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 22. dubna 2010, č. j. 44 Cm 20/2008-92, ve výroku pod bodem II. tak, že zamítl žalobu „ohledně pohledávky“ ve výši 374.662,- Kč, jakož i ve výrocih pod body II. a III. ruší a věc se v tomto rozsahu vrací Vrchnímu soudu v Praze k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Rozsudkem ze dne 22. dubna 2010, č. j. 44 Cm 20/2008-92, rozhodl Krajský soud v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích o žalobě Dipl. Ing. J. K. směřující proti žalovaným 1/ - správci konkursní podstaty úpadkyně V. - OPTIK s. r. o. a 2/ J. V. (který popřel v konkursním řízení pohledávky žalobce proti úpadkyni) tak, že zastavil (pro zpětvzetí žaloby) řízení o určení pravosti pohledávek ve výši 8.442,- Kč a 27.000,- Kč (bod I. výroku), určil, že žalobce má za úpadkyní pohledávku z titulu bezdůvodného obohacení ve výši 374.662,- Kč (bod II. výroku), zamítl žalobu o určení pravosti pohledávky ve výši 356.846,- Kč (bod III. výroku) a rozhodl o nákladech řízení (bod IV. výroku).

K odvolání žalobce a druhého žalovaného Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem změnil odvoláním napadené výroky rozsudku soudu prvního stupně tak, že určil, že žalobce má za úpadkyní pohledávky ve výši 116.194,- Kč a 24.352,- Kč a ohledně pohledávek v celkové výši 590.962,- Kč žalobu zamítl (bod I. výroku) a rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (body II. a III. výroku).

Podstata věci je v těchto skutečnostech:

1/ V roce 2003 koupila společnost V. - OPTIK s. r. o. od žalobce mimo jiné i 10 optických přístrojů v ceně 374.622,- Kč. Kupní smlouva byla později shledána absolutně neplatnou. Proto podala společnost na Dipl. Ing. J. K. žalobu na vzájemné vrácení plnění z této smlouvy. Krajský soud v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích však rozsudkem ze dne 18. dubna 2006, č. j. 55 Cm 298/2004-79 jen uložil tehdejší žalobkyni - V. - OPTIK s. r. o. - vydat tehdejšímu žalovanému plnění,

kteře obdržela na základě neplatné smlouvy, tedy optické přístroje. Neuložil Dipl. Ing. J. K., aby společnosti vrátil přijatou kupní cenu, neboť právo na její vrácení zaniklo v důsledku jednostranného započtení.

V odvolacím řízení Vrchní soud v Praze (dále též jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 17. ledna 2007, č. j. 11 Cmo 224/2006-102, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že uložil žalobci zaplatit společnosti částku 374.662,- Kč oproti vydání optických přístrojů. Odvolací soud nepovažoval pohledávku společnosti na vrácení kupní ceny za zaniklou v důsledku započtení.

Dne 21. března 2007 prohlásil Krajský soud v Hradci Králové konkurs na majetek společnosti V. - OPTIK s. r. o. (dále též jen „úpadkyně“) a správcem její konkursní podstaty ustavil JUDr. J.P. (nyní prvního žalovaného). První žalovaný vydal dne 25. července 2007 žalobci optické přístroje, a žalobce, který podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání, mu zaplatil v souladu s rozhodnutím odvolacího soudu částku 374.662,- Kč.

K dovolání tehdejšího žalovaného Dipl. Ing. J. K. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 12. března 2008, č. j. 32 Cdo 2298/2007-130, rozsudek odvolacího soudu zrušil, neboť zjistil, že odvolací soud neposoudil správně důsledek jednostranného započtení provedeného tehdejším žalovaným a tudíž ani otázku zániku závazku žalovaného vrátit přijatou kupní cenu.

JUDr. J.P. jako správce konkursní podstaty vzal poté žalobu zpět; odvolací soud proto usnesením ze dne 17. července 2008, č. j. 11 Cmo 107/2008-143, zrušil předchozí rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 18. dubna 2006, č. j. 55 Cm 298/2004-79, a řízení zastavil.

Nynější žalobce Dipl. Ing. J. K. tak na základě pravomocného rozsudku poskytl úpadkyni plnění, tento rozsudek však byl později v dovolacím řízení zrušen a poté bylo řízení pro zpětvzetí žaloby zastaveno.

2/ Dne 19. října 2007 přihlásil Dipl. Ing. J. K. (dále též jen „žalobce“) do konkursního řízení vedeného na majetek úpadkyně mimo jiné (položkami, které nejsou předmětem dovolacího řízení, se dovolací soud nezabývá) pohledávku ve výši 515.209,- Kč představující částku, kterou uhradil úpadkyni podle pravomocného rozsudku odvolacího soudu ze dne 17. ledna 2007. Tato pohledávka sestává z bezdůvodného obohacení (kupní ceny) ve výši 374.662,- Kč, které žalobce zaplatil pozdější úpadkyni na základě pravomocného (a později zrušeného) rozsudku odvolacího soudu ze dne 17. ledna 2007 (dále též „sporná pohledávka“), z úroků z prodlení ve výši 2 % z kupní ceny za dobu od 21. listopadu 2003 do zaplacení, vyčíslených částkou 24.352,- Kč, a z náhrady nákladů řízení vedeného před odvolacím soudem pod sp. zn. 11 Cmo 224/2006, v celkové výši 116.194,- Kč (dvě posledně uvedené částky nejsou předmětem dovolacího řízení). Žalovaní spornou pohledávku popřeli.

Poté k návrhu žalobce rozhodl Krajský soud v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích rozsudkem ze dne 22. dubna 2010, č. j. 44 Cm 20/2008-92, ve výroku pod bodem II. tak, že žalobce má za úpadkyni pohledávku ve výši 374.662,- Kč, z bezdůvodného obohacení (vzniklého zaplacením kupní ceny). Soud konstatoval, že podle závěrů obsažených v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. března 2008, sp. zn. 32 Cdo 2298/2007, došlo mezi účastníky onoho řízení (tj. mezi žalobcem a pozdější úpadkyni) k započtení pohledávek, čímž zanikla pohledávka úpadkyně vůči žalobci ve výši 374.662,- Kč. Jestliže žalobce tuto částku úpadkyni zaplatil (vrátil) po zániku pohledávky úpadkyně, byť na základě tehdy pravomocného rozhodnutí soudu, úpadkyně se bezdůvodně obohatila.

K odvolání žalobce (proti bodům III. a IV. výroku) a druhého žalovaného (proti bodu II. výroku) Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem změnil odvoláním napadené výroky rozsudku soudu prvního stupně tak, že určil, že žalobce má za úpadkyni pohledávky ve výši 116.194,- Kč a 24.352,- Kč a „ohledně pohledávek v celkové výši 590.962,- Kč“ (tato částka zahrnuje i spornou

pohledávku ve výši 374.662,- Kč) žalobu zamítl (bod I. výroku) a rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (body II. a III. výroku).

Odvolací soud uvedl, že po zrušení rozsudku odvolacího soudu ze dne 17. ledna 2007 zanikl důvod, na jehož základě žalobce uhradil úpadkyni mimo jiné částku 374.662,- Kč. Jelikož však první žalovaný dne 25. července 2007 vydal žalobci věci, které žalobce dodal pozdější úpadkyni podle neplatné kupní smlouvy, zanikl důvod k vrácení částky 374.662,- Kč, odpovídající jejich kupní ceně. Z kusého odůvodnění rozsudku ohledně sporné pohledávky lze dovodit, že odvolací soud posuzoval nárok uplatněný žalobcem v tomto řízení patrně podle § 457 obč. zák.

Proti té části rozsudku odvolacího soudu, kterou odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně v jeho neprospěch (výslovně jen ohledně pohledávky ve výši 374.662,- Kč), podal žalobce dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. a/ zákona č. [99/1963](#) Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“); namítá, že jsou dány dovolací důvody uvedené v § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř., tedy, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (odstavec 2 písm. a/), že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (odstavec 2 písm. b/), a že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování (odstavec 3); podle obsahu dovolání jde však výlučně o uplatnění dovolacího důvodu nesprávného právního posouzení věci.

Dovolatel nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, podle něhož vydáním vzájemného plnění z neplatné kupní smlouvy (optických přístrojů) zanikl důvod k vrácení částky 374.662,-Kč (odpovídající kupní ceně optických přístrojů). Namítá, že k zániku nároku úpadkyně na vrácení kupní ceny došlo ještě před vydáním optických přístrojů, a to na základě jím učiněného projevu směřujícího k započtení. Pohledávka přiznaná úpadkyni (posléze zrušeným) rozsudkem odvolacího soudu ze dne 17. ledna 2007 zanikla započtením již před prohlášením konkursu na majetek úpadkyně a dokonce již před zahájením řízení vedeného u Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích pod sp. zn. 55 Cm 298/2004. Tomuto názoru ve zrušujícím rozsudku ze dne 12. března 2008, sp. zn. 32 Cdo 2298/2007, přisvědčil též Nejvyšší soud. Ten uvedl, že obě vzájemné pohledávky na vrácení bezdůvodného obohacení zanikly okamžikem, kdy se setkaly, a proto jen zbývá, aby úpadkyně splnila svou část synallagmatického závazku a vrátila dovolateli optické přístroje.

Pohledávka ve výši 374.662,- Kč, kterou žalobce uhradil úpadkyni na základě pravomocného rozsudku odvolacího soudu ze dne 17. ledna 2007, v době rozhodnutí již neexistovala a úpadkyně se na úkor žalobce bezdůvodně obohatila ve smyslu § 451 odst. 2 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „obč. zák.“). Dovolatel navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v části, týkající se pohledávky ve výši 374.662,- Kč zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení.

První žalovaný navrhl dovolání odmítnout jako zjevně bezdůvodné, případně zamítnout, s tím, že se - stejně jako druhý žalovaný, který navrhuje zamítnutí dovolání - ztotožňuje se závěrem odvolacího soudu.

Tříčlenný senát č. 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, dospěl při posouzení otázky důsledků plnění poskytnutého na základě pravomocného soudního rozhodnutí, jež bylo následně zrušeno na základě mimořádného opravného prostředku (v dané věci dovolání), k závěru odlišnému od toho, jež byl vyjádřen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. října 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007 (na jednání občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. března 2008 toto rozhodnutí nebylo schváleno k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek), v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2009, sp. zn. 30 Cdo 3810/2007, v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 2010, sp. zn. 28 Cdo 3033/2009, v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010,

v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2010, sp. zn. 28 Cdo 2242/2010 (na jednání občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. listopadu 2008 toto rozhodnutí nebylo schváleno k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek), v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. prosince 2010, sp. zn. 28 Cdo 3995/2010, v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2011, sp. zn. 28 Cdo 3805/2010, v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. července 2011, sp. zn. 25 Cdo 1514/2009, v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2013, sp. zn. 28 Cdo 661/2013 a v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. listopadu 2013, sp. zn. 28 Cdo 2176/2013 (rozhodnutí jsou - stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže - dostupná na webových stránkách Nejvyššího soudu).

Proto tříčlenný senát č. 29 rozhodl o postoupení věci podle § 20 zákona č. [6/2002](#) Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu (dále jen „velký senát“). Velký senát pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Zákonem č. [182/2006](#) Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčním zákonem), byl s účinností od 1. ledna 2008 zrušen zákon o konkursu a vyrovnání (§ 433 bod 1. a § 434), s přihlédnutím k § 432 odst. 1 insolvenčního zákona se však pro konkursní a vyrovnací řízení zahájená před účinností tohoto zákona (a tudíž i pro spory vedené na jejich základě) použijí dosavadní právní předpisy (tedy vedle zákona o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. prosince 2007, i občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. prosince 2007). Srov. k tomu též důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2010, sp. zn. 29 Cdo 3375/2010, uveřejněného pod číslem 41/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Dovolání v dané věci je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a/ o. s. ř., a je i důvodné.

Nejvyšší soud se - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř., tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Jádrem dovolání je námitka, že odvolací soud nevzal do úvahy, že nárok úpadkyně na vrácení plnění z neplatné smlouvy, přiznaný odvolacím soudem, již dříve zanikl v důsledku započtení, jak tomu ostatně nasvědčuje i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. března 2008, sp. zn. 32 Cdo 2298/2007; o tom, že v případě, že by po zrušení rozsudku odvolacího soudu, na jehož základě žalobce plnil úpadci, vzniklo úpadkyni bezdůvodné obohacení, pokud by hmotněprávní důvod pro toto plnění neexistoval, nebyl v průběhu řízení mezi účastníky spor; ani soudy v nalézacím řízení tuto otázku výslovně neřešily. Nicméně jestliže senát č. 29 učinil řešení této otázky rozhodující pro rozhodnutí ve věci a proto věc postoupil velkému senátu, musí se jí velký senát zabývat.

Předmětem řízení tak není nárok na vrácení plnění z neplatné kupní smlouvy, ale nárok na vydání bezdůvodného obohacení, které se úpadkyni dostalo tak, že žalobce mu plnil na základě pravomocného rozsudku, který byl později zrušen, a řízení bylo poté zastaveno.

Senát č. 29 vymezil jako sporné a významné pro rozhodnutí o dovolání posouzení hmotněprávních důsledků plnění poskytnutého žalovaným (který v nyní projednávané věci vystupuje jako žalobce) na základě pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí (pro danou věc jde o částku 374.662,- Kč kterou dovolatel zaplatil žalovanému na základě vykonatelného rozsudku odvolacího soudu ze dne 17. ledna 2007, zrušeného následně v řízení o mimořádném opravném prostředku).

V judikatuře Nejvyššího soudu se lze setkat se dvěma přístupy k této problematice. Řada rozhodnutí se hlásí k právnímu názoru, obsaženému v díle autorů Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M.

a kol: Občanský zákoník I. Komentář. 1. vydání, Praha, C. H. Beck 2008, str. 1181 (ev. v jiných vydáních citovaného komentáře), ve kterém se uvádí: „Bezdůvodným obohacením se může stát též plnění přijaté na základě vykonatelného rozhodnutí, jež bylo následně zrušeno. Domáhá-li se vrácení plnění ten, kdo plnil povinnost uloženou mu soudem (popřípadě jiným orgánem), závisí důvodnost jeho požadavku na tom, zda podle hmotného práva – tedy i bez rozhodnutí, jež bylo následně zrušeno – plnil povinnost, kterou skutečně měl, či nikoliv. Tuto otázku řeší soud jako předběžnou. Zrušením rozhodnutí, podle něžž bylo plněno, dochází k bezdůvodnému obohacení jen v případě, že právní důvod tohoto plnění nespočíval v hmotném právu, tedy že podle hmotného práva zde povinnost neexistovala. Zrušením rozhodnutí tak odpadá právní důvod a poskytnuté plnění se stává bezdůvodným obohacením (k promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení v takových případech srov. R 11/1977). Podle ustanovení o bezdůvodném obohacení se však neřídí nárok na vrácení plnění poskytnutého na základě později zrušeného či zaniklého předběžného opatření – srov. § 77n. OSŘ. Jde totiž o speciálně upravené právo účastníka na náhradu, nikoliv o právo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 77a OSŘ)“. Jde např. o rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věcech sp. zn. 28 Cdo 3113/2007, sp. zn. 28 Cdo 3033/2009, sp. zn. 28 Cdo 2242/2010, sp. zn. 30 Cdo 3810/2007. Podobně věc řeší další rozhodnutí, od jejichž závěrů se senát č. 29 hodlal odchýlit; lze dodat, že promlčení nároku na vydání bezdůvodného obohacení počíná podle těchto rozhodnutí, pokud tuto otázku řešila, právní mocí rozhodnutí, kterým bylo zrušeno pravomocné rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno (např. sp. zn. 28 Cdo 3805/2010).

Senát č. 29 naproti tomu formuloval své právní závěry podle právního názoru vysloveného v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002 (na jednání občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. listopadu 2003 nebylo schváleno k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek), které bylo publikováno v informačním systému ASPI s těmito právními větami:

I. Nárok účastníka pracovněprávního vztahu nezaniká podle ustanovení § 252 odst. 1 zák. práce, jestliže mu druhý účastník poskytl požadované plnění jen na základě předběžně vykonatelného rozsudku. Uspokojení nároku v důsledku takového plnění nastává tehdy, dospěje-li soud v rozhodnutí, kterým se řízení o věci končí (a které posléze nabude právní moci) k závěru, že nárok je opodstatněný.

II. Je-li rozsudek soudu prvního stupně, u něhož byla vyslovena předběžná vykonatelnost nebo který je předběžně vykonatelný ze zákona, napaden odvoláním, a dospěje-li odvolací soud k závěru, že uplatněný nárok je opodstatněný, musí na plnění, které účastníku pracovněprávního vztahu náleží, zaúčtovat plnění poskytnuté podle předběžně vykonatelného rozsudku soudu prvního stupně. Plnění, které podle závěru odvolacího soudu účastníku pracovněprávního vztahu náleží, mu pak může přiznat jen v takovém rozsahu, v jakém nebylo uhrazeno plněním poskytnutým podle předběžně vykonatelného rozsudku soudu prvního stupně; bylo-li uhrazeno zcela, je to důvodem k zamítnutí žaloby (vzájemné žaloby).

Z argumentace obsažené v rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 1758/2002 vychází i senát č. 29 při předložení věci velkému senátu; základní myšlenkou je, že plnění, poskytnuté na základě pravomocného rozsudku, nemá za následek zánik dluhu, neboť splnění (§ 599 obč. zák.) předpokládá vůli plnit dluh; jestliže však někdo plní na základě vykonatelného a pravomocného soudního rozhodnutí, nemá vůli splnit dluh, ale jen činí to, co mu rozhodnutí ukládá. Od tohoto názoru pak předkládající senát odvíjí další úvahy, a uzavírá: „Odvolací soud zjevně založil své rozhodnutí na závěru, že účastníci řízení ve věci vedené u Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích pod sp. zn. 55 Cm 298/2004 přivodili v hmotněprávní rovině zánik svých závazků z bezdůvodného obohacení vzniklého na základě neplatné kupní smlouvy tím, že podle posléze zrušeného pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí žalovaný vrátil dovolateli optické přístroje a dovolatel zaplatil (vrátil) částku 374.662,- Kč. V situaci, kdy soudní řízení po zrušení pravomocného a vykonatelného soudního

rozhodnutí bylo zastaveno pro zpětvzetí žaloby nynějším žalovaným, však závěr o tom, že kterákoli z osob, jež plnily podle zrušeného rozsudku, přivodila (ve smyslu § 559 odst. 1 obč. zák.) zánik svého závazku k vrácení plnění z neplatné smlouvy, přiléhavý není“.

Senát č. 29 tak učinil závěr, že plnění poskytnuté na základě vykonatelného rozhodnutí soudu nemůže mít za následek zánik dluhu, ani kdyby dluh existoval; proto v následném řízení o vydání bezdůvodného obohacení získaného takovým plněním není významné zjištění, zda dluh, na který bylo takto plněno, existoval a zanikl splněním. Tento závěr odůvodnil tím, že účastník plnící na základě rozsudku nemá vůli splnit dluh, plní jen to, co mu rozhodnutí ukládá.

Názor senátu č. 29 zřejmě vychází z úvahy, že jen v meritorním rozhodnutí soudu v řízení nově otevřeném po zrušení původního pravomocného rozhodnutí se rozhodne (patrně s konstitutivními účinky - jinak nelze vysvětlit úvahu o tom, že teprve v tomto okamžiku bezdůvodné obohacení vzniká) o tom, zda žalobce získal plněním žalovaného bezdůvodné obohacení; jestliže žalobce - oprávněná osoba - „po zrušení pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí, podle kterého jí plnila povinná osoba, vezme v další fázi soudního řízení žalobu zpět (chybně se domnívaje, že se jí dostalo plnění dle § 559 odst. 1 obč. zák.), ocitne se po případném zastavení řízení (důvod nesouhlasit se zastavením řízení jen proto dán není) v pozici osoby, která se na úkor původní povinné osoby obohatila plněním na základě právního důvodu, který odpadl“. Je tu ale úskalí spočívající v tom, že žalobce poté, co mu žalovaný (na základě zrušeného rozhodnutí) poskytl plnění, musí být v řízení o zaplacení této (již zaplacené) částky neúspěšný. Tento důsledek se snaží překonat konstrukcí, podle které takové plnění nelze považovat za splnění dluhu, ale jen za zálohu, jejíž poskytnutí nevylučuje úspěšné pokračování v řízení o žalobě na plnění.

Tento názor však velký senát nesdílí. Obecně řečeno, názor předkládajícího senátu nebere do úvahy to, že hmotněprávní vztahy existují nezávisle na konkrétním soudním řízení, směřujícím k vydání deklaratorního rozhodnutí; toto řízení ani rozhodnutí na nich nemůže nic měnit, stejně jako na nich nic nemění to, zda řízení ohledně nich probíhá či nikoliv.

Podle § 451 odst. 2 obč. zák., bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.

Splněním dluh zanikne (§ 559 odst. 1 obč. zák.). Splnění předpokládá „právní úkon dlužníka, případně jiné oprávněné osoby, adresovaný věřiteli, kterým se poskytuje plnění s úmyslem splnit dluh“ (Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2005, díl II., s. 148). Proti tomu, kdo právo ohrozí nebo poruší, lze se domáhat ochrany u orgánu, který je k tomu povolán. Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem soud (§ 4 obč. zák.). Ochrana porušenému právu je poskytována tak, že soud uloží procesní (tedy veřejnoprávní) povinnost žalovanému splnit povinnost, vyplývající ze závazku; chováním, které je v souladu s takovým rozsudkem, zaniká nejen procesní povinnost plynoucí z výroku rozhodnutí, ale i jí odpovídající hmotněprávní závazek (dluh), o kterém byl veden spor. To platí bez ohledu na to, jaký motiv (pohnutka) vede žalovaného ke splnění uložené povinnosti.

Kdyby plnění učiněné na základě soudního rozhodnutí nemělo za následek zánik dluhu, pak by hmotněprávní vztah (dluh) nemohl zaniknout, ani když žalovaný splnil povinnost, uloženou mu soudem, zcela dobrovolně a „uvědoměle“ (arg. ad absurdum). Nelze přece říci, že v takovém případě žalovaný poskytuje nějaké blíže nedefinované a nespecifikované plnění, závislé jen na výroku rozhodnutí soudu. Ve skutečnosti žalovaný na základě soudního rozhodnutí poskytuje plnění na dluh, vymezený v odůvodnění rozhodnutí. Jestliže dluh existuje, je tímto splněn a zaniká, pokud podle hmotného práva neexistuje, je žalobce přijetím plnění bezdůvodně (tj. bez hmotněprávního důvodu) obohacen; to se projeví při případném zrušení rozhodnutí. Samozřejmě takové plnění na objektivně

existující dluh nemůže být jen „zálohou“.

Neobstojí ani názor, že žalovaný v takovém případě nemá vůli plnit na dluh proto, že plní jen z toho důvodu, že tak přikázal soud. Plní-li již na základě rozhodnutí v nalézacím řízení, tedy bez přímého donucení, činí tak buď proto, že rozhodnutí pokládá za správné (nelze přijmout paušální tvrzení o tom, že plní jen proto, že tak přikázal soud) nebo pod psychickým donucením. Nejde však o případ, že by neměl vůli plnit: „Uplatnění moci v nalézacím řízení může mít jen povahu psychického donucení k plnění obsahu rozsudku“ (Macur, J.: Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného. Brno, Masarykova univerzita 1993, s. 119, 108 a další). Soudní rozhodnutí je sice důvodem, proč je plnění protistraně dobrovolně poskytnuto, ovšem plnění neztrácí proto povahu volního aktu, tedy - i když psychicky, nikoliv však bezprávně vynuceného - právního úkonu („coactus voluit, tamen voluit“). Ostatně i v případě bezprávné výhrůžky (vis compulsiva) tu vůle jedajícího je, jen se vadně utváří.

Také v případě, že splnění uložené povinnosti je vymoženo ve vykonávacím řízení, dluh zaniká, a to splněním. Jde tu o nikoliv ojedinělý případ, kdy je na základě zákona vůle povinného nahrazována vůli jiné osoby (toho, kdo rozhodnutí vykonává), v právní rovině je však tato vůle přičítána povinnému. V odborné literatuře bylo vysvětleno, že vlastník i v případě tzv. holého vlastnictví (např. byla-li na věc uvalena národní správa podle předpisů z poloviny 40. let minulého století) má nadále moc nad věcí, avšak platné právo odnímá jeho skutečné vůli právní relevanci a nahrazuje ji vůlí jiné osoby (např. národního správce - viz Knapp, V.: Vlastnictví v lidové demokracii. Praha: Orbis, 1952, s. 59). Tato konstrukce obtočí i u osob nesvéprávných, v konkursním řízení a všude tam, kde platné právo umožňuje, aby někdo konal jménem druhého, byť i proti jeho vůli. Osoba, která v souladu s právem vykonává rozhodnutí, tak jedná na účet povinného, jehož vůle je ex lege nahrazena vůlí vykonávajícího, jemuž je přičítáno jednání jiného. Je-li tedy ve vykonávacím řízení zaplacen dluh, který existoval, je splněn a zaniká; jde-li o plnění na nedluh, vzniká oprávněnému bezdůvodné obohacení na úkor povinného (viz též Macur, J., cit. dílo, s. 137 a násl.).

Je tedy zřejmé, že pokud žalovaný - ať již dobrovolně nebo ve vykonávacím řízení - splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, zaniká splněním. Jestliže neexistovala (k rozporu rozsudku se skutečným hmotněprávním stavem může dojít např. pro neunesení důkazního břemene, při rozsudcích pro uznání a zmeškání apod.), získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení.

Je třeba řešit otázky, kdy v takovém případě bezdůvodné obohacení vzniká, kdy se oprávněný může domáhat jeho vydání a jaký je běh promlčecích dob. Velký senát je si vědom teoretických závěrů, podle kterých bezdůvodné obohacení vzniká již v okamžiku přijetí plnění, nicméně vzhledem k překážce věci rozhodnuté lze jeho vydání žádat až po zrušení rozhodnutí na základě mimořádných opravných prostředků (Macur, J., cit. dílo). Problém je však v tom, že tuto situaci nijak nezohledňuje úprava promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení; tak by mohlo dojít k situaci, že objektivní tříletá promlčecí doba (§ 107 odst. 2 obč. zák.) uplyne dříve, než bude rozhodnutí zrušeno a než se tak otevře cesta k uplatnění nároku. Proto velký senát setrvává v zásadě na výše uvedené dosavadní judikatuře senátů č. 25, 28 a 30 a uzavírá:

Jestliže na základě povinnosti uložené pravomocným rozhodnutím soudu, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, žalovaný plnil na neexistující dluh, pak žalobci vzniká bezdůvodné obohacení, a to okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno. Tímto okamžikem též začíná běh promlčecí doby k uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení (§ 107 obč. zák.). Na hmotněprávních vztazích mezi účastníky však nic nemění ani to, že žalobce poté, co pravomocné rozhodnutí bylo zrušeno, vezme žalobu zpět, ani to, že v řízení pokračuje.

Velký senát podotýká, že toto řešení přijímá i odborná literatura; k tomu viz již citované dílo autorů Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář. 1. vydání, Praha, C. H. Beck 2008, str. 1181; dále Eliáš, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Linde Praha, a. s., 2008, sv. I., s. 1066; Vaněk, J.: Neoprávněný majetkový prospěch, Panorama Praha 1987, 1. vydání, str. 49 – 52.

V projednávané věci soudy (ostatně ani účastníci) nevyjádřily pochyby o tom, že by plnění poskytnuté na základě později zrušeného pravomocného rozsudku v případě, že rozhodnutí nevycházelo ze skutečného hmotněprávního stavu a ve skutečnosti ukládalo plnění neexistujícího dluhu, nezakládalo ke dni pravomocného zrušení rozhodnutí bezdůvodné obohacení; implicitně tak řešily tuto otázku správně.

Proto bylo třeba věc posoudit z hlediska námitek v dovolání výslovně uvedených; ty byly uplatněny důvodně.

V dané věci nešlo o spor o vrácení plnění z neplatné smlouvy (§ 457 obč. zák.), ale o vydání bezdůvodného obohacení vzniklého jednostranným plněním na nedluh (§ 451 obč. zák.). Odvolací soud, který vyhovující rozsudek soudu prvního stupně v této části změnil, jen konstatoval, že úpádce vrátila přístroje žalobci; ten má povinnost vrátit kupní cenu a nemůže se tak domáhat vrácení poskytnutého plnění. Odvolací soud se však měl zabývat otázkou, zda povinnost žalobce vrátit kupní cenu, splněná na základě později zrušeného rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 17. ledna 2007, č. j. 11 Cmo 224/2006-102, skutečně existoval; přitom nebylo možno přehlédnout to, že podle rozhodnutí soudu prvního stupně, předcházejícího zmíněnému rozsudku odvolacího soudu, a zejména podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. března 2008, sp. zn. 32 Cdo 2298/2007, měl tento dluh již dříve zaniknout započtením (§ 580 obč. zák.). Právní posouzení věci odvolacím soudem je tak neúplné a tudíž nesprávné.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené rozhodnutí v části dotčené dovoláním zrušil, a to včetně závislých výroků o nákladech řízení a vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.). Vyšel přitom z toho, že a odvolací soud rozhodl „ohledně pohledávek v celkové výši 590.962,- Kč“; tato částka zahrnuje i spornou pohledávku ve výši 374.662,- Kč, ohledně které se rozsudek odvolacího soudu ruší, ve zbývající části s výjimkou nákladových výroků zůstává rozsudek odvolacího nedotčen.

(zdroj: www.nsoud.cz)

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Majetková podstata \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předběžné opatření](#)
- [Valná hromada \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovní doba](#)
- [Exekuce](#)
- [Důkazní břemeno](#)
- [Dokazování, neúčinnost právního jednání](#)

- [Katastr nemovitostí](#)
- [Náhrada za ztrátu na výdělku \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)